

Stendhal
AŞKA DAİR

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Stendhal
AŞKA DAİR

Çeviren
Ayberk Erkay

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 6441
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 113

Aşka Dair / Stendhal
Özgün adı: De l'Amour
Çeviren: Ayberk Erkay

Kitap editörü: Korkut Erdur
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak ve sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: İlknur Efe

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 693 00 08
Sertifika No: 52508

Çeviriye temel alınan baskı: Calman Lévy, Paris, 1891

1. baskı: Kırmızı Yayınları, 2012
Yky'de 1. baskı: İstanbul, Eylül 2024
ISBN 978-975-08-6395-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2024
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.yapikrediyayinlari.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

ÖNSÖZ

Bu eser başarıya ulaşamadı; anlaşılmaz bulundu, sebepsiz yere değildir mutlaka. Sırf bundan dolayı, bu yeni baskıda, her şeyden evvel, düşüncelerini alabildiğine açık şekilde ifade etmeye çabaladı yazar. Bu düşüncelere nasıl ulaştığını aktardı, bir önsöz ekledi; hepsi de apaçık olmak uğruna. Fakat bütün çabasına, gösterdiği özene rağmen, *Corinne* okumaktan doyasıya keyif almış yüz okurdan ancak dördü, bir ihtimal, bu kitabı anlayacaktır.

Aşktan dem vuruyor olsa da, bu küçük kitap, bir roman değil, eğlenceli bir roman hiç değil. Fransa'da oldukça nadir görülen bir çılgınlık halinin bilimsel, katı bir tasvirinden ibaret. Ahlaki geleceklere bağlılıktan ziyade gülünç düşme korkusuyla, gün geçtikçe gücüne güç katan görgü kuralları, kitaba ismini verirken ödünç aldığım sözcüğü, ağza alınmaz, neredeyse ahlaksız bir kisveye bürüdü. Her şeye rağmen bu sözcüğü kullanmaktan geri duramazdım ve üslubumun bilimsel ciddiyetinin beni bu yöndeki suçlamalardan bir nebze olsun koruyacağına inanıyorum.

Hem, sıra kendilerine geldiğinde, sırf beni bu suçlamalara maruz kalma zevkinden mahrum bırakmamak adına ellerinden geleni yapacak bir iki papa elçisi tanıyorum. Sıra onlara gelene kadar, anlatacaklarımın doğruluğundan şüphe edecek olanlardan, kim olurlarla olsunlar, eğer lütfederlerse, beni kale almamalarını rica edebilir miyim?

Benimsediğim üslup nedeniyle *egoistlikle* suçlanacak olmam mümkündür. Lakin hiç okumadık mı bir seyyahın kaleminden şöyle satırlar: “Güney Amerika'ya gitmek için New York'tan gemiye

bindim. Santa-Fé-de-Bogota'ya kadar yola devam ettim. Tatarcıklar ve sivrisinekler yolculuğum boyunca beni rahatsız etmekten vazgeçmediler ve üçüncü günün sonunda sağ gözümü açamıyordum."

Kendinden bahsetmeyi bu kadar seviyor olmasından ötürü kim-seler suçlayamaz bir seyyahı; kendi gözleriyle gördüklerini kaleme almasının hem en cazip hem de en münasip yolu bu olduğundan, onca *ben* kullanmasını herkes mazur görür.

"Madam Gheradi ile birlikte Hallein tuz madenlerine gittiğimde...", "Prenses Crescenzi bana Roma'da şöyle söyledi...", "günün birinde Berlin'de yakışıklı yüzbaşı L...yi gördüm..." Böyle cümleler dökülmüşse bu kitabın yazarının kaleminden, insan yüreğinin bilinmeyen topraklarına yaptığı yolculuğu mümkün olabildiğince açık anlatabilmek istediğindedir. Bütün bu ufak tefek rastlantılar Almanya'da ve İtalya'da ömrünün on beş yılını geçirmiş olan yazarın başına gerçekten geldi. Fakat hislerine kulak vermekten ziyade merakının peşinden gittiğinden, en vasat macerayı yaşamaktan bile mahrum kaldı; burada anlatılmaya değer en ufak bir hissiyata bile sahip olamadı. Aksine inanacak kadar gururlu olduğu sanılıyorsa eğer, çok daha kuvvetli bir gururun, hayat boyu biriktirdiği anıları yayımlayanların aksine, yüreğinin öyküsünü kitaplaştırıp beş franka satışa sunmasına izin vermediğini söylemesine müsaade edin.

Gördüklerini, gördüğü anın hemen ertesinde kaleme almış olan yazar 1822'de, İtalya ve Almanya'ya yaptığı yolculuğunun kanıtlarını gözden geçirirken, *aşk* denen bu ruh hastalığının bütün evrelerine dair yer verdiği ayrıntılı tasvirlerle, bütün bu karaladıklarına, bir on dördüncü yüzyıl âlimi, yeni keşfettiği bir Lactanius ya da Quintus Curtius yazmasına nasıl bir kör saygıyla yaklaşıyorsa tıpkı öyle yaklaştı. Ne zaman anlaşılmaz satırlara denk gelecek olsa, ki bunu sıkça tecrübe ettiğini itiraf etmek gerekir, kabahatin o zamanki değil, şimdiki *kendisinde* olduğuna inanmayı tercih etti. Fakat her şeye rağmen, artık kendisine bile anlaşılmaz gelen bazı bölümlere kelimesine dokunmadan yayımlatacak kadar saygı duyduğunu belirtmek gerekir. Halkın gözüne girmeye çalışan birisinin bunu yapması, aklını yitirdiğinin işaretidir, fakat bu kitabın yazarı, uzun yolculuklarının ardından Paris'e döndüğünde, gördüğü manzara karşısında gazetelere kul köle olacak kadar alçalmadıkça en ufak bir

başarı kazanmanın bile mümkün olamayacağını anladı. İnsan, birilerine kul köle olacak kadar alçalacaksa bu tavizi, bari başbakanı için saklamalıdır. Hal böyleyken, başarı kazanması gibi bir ihtimal söz konusu dahi olamayacağından yazar yalnızca canının istediğini yaptı, düşüncelerini çarpıtmadan, aklına geldikleri haliyle döktü satırlarına. Böyle yaparken, bir zamanların Yunan düşünürlerinin pratik bilgeliklerine bir kez daha hayran kaldı.

İtalyan toplumuna kabul edilmesi yıllarını aldı. Belki de bu topraklara ayak basmış son seyyah ben olacağım. Carbonari'lerin gelişinden ve Avusturyalıların istilasından sonra, bir zamanlar çılgın bir neşenin hüküm sürdüğü bu ülkenin salonlarında bir daha hiçbir yabancı, asla hoş karşılanmayacak. Bu insanların anıtlarına, sokaklarına, kentlerinin meydanlarına dileyen herkes ayak basabilecek ama onlardan biri asla olamayacak; yabancı, daima korkutacak bu insanları, bir casus olduğundan şüphe edecekler; Antrodoco muharebesiyle alay edeceğinden ya da bu ülkede sırf sekiz on bakanın, prensin birkaç gözde adamının elinden başlarını kurtarabilmek adına ne rezilliklere boyun eğen insanlar olduğuna güleceğinden endişe ederek yaşayacaklar. Bu insanları yürekten sevdim ve gerçeği görebildim. Bazen, bütün bir yıl tek kelime Fransızca konuşmadığım oldu; Carbonari belası olmasa, Fransa'ya asla dönmezdim. Yürekerin saflığına her şeyden fazla değer veriyorum.

Açık olmaya, anlaşılır olmaya ne kadar çabalarsam çabalayayım, mucizeler yaratacak güce sahip değilim; ne sağrıların duymasını ne de körlerin görmesini sağlayacak gücüm var. Servetlerine geçen yıl yüz bin frank daha katmış, başka türden zevklerin peşinde olan zenginler, bu kitabın kapağını açtıkları gibi, bir an evvel kapatsalar iyi olur, bilhassa da bir bankacı, bir imalatçı ya da saygıdeğer bir sanayici, sözün kısası, pozitif düşüncelere boğulmuş bir insan iseler. Servetlerini piyangodan ya da borsadan kazanmış insanlar içinse biraz daha anlaşılır olması mümkündür bu kitabın. Bir servete bu şekilde sahip olanlar, bütün gününü saatlerce düş kurarak geçirmekten, bir Prud'hon tablosundan, bir Mozart parçasından ya da bilhassa, aklınızdan bir an olsun çıkaramadığınız bir kadının fırlatmış olduğu cazibeli bir bakıştan keyif almanın ne demek olduğunu, ufak da olsa, bir ihtimal anlayabilirler. Her hafta sonu iki bin içişine

ödeme yapan insanlar, *vakitlerini böyle şeylerle harcamazlar*; akılları, faydalı olan, pozitif olan şeyler için çalışır daima. Bahsettiğim düşünür adamdan ise, olur da vakit ayırabilirlerse, nefret edebilirler ancak; gülüp eğlendikleri hikâyelerine malzeme olacak olan adamdır o. Sanayici milyoner, bir düşünceye bin frank dolu bir torbadan daha fazla değer veren bu adama bir türlü akıl sır erdiremez.

Sanayicinin yüz bin frankını kazandığı yılı çağdaş Yunanca öğrenmekle geçirip bununla övünen, bir yandan da Arapça öğrenmek arzusuyla yanıp tutuşan o pek çalışkan genç adamı da ayrı tutmuyorum. *Kibirden başka* herhangi bir farazi nedenden ötürü bir kere bile mutsuz olmamış, içindekileri ortaya dökmekten, bilhassa salonlarda, başkalarının önünde yüzü kızaran insanlardan bu kitabın kapağını açmamalarını rica ediyorum.

Aynı salonlarda, bir an olsun vazgeçemedikleri yapmacık halleriyle ilgiyi üzerlerine çekmeye çabalayan kadınları kızdıracığımdan en ufak bir kuşku yok. Bazılarına öyle savunmasız, öyle şaşkın anlarında denk geldim ki daha demin hissettikleri bir duygunun gerçek mi yoksa sahte mi olduğunu kendileri bile bilemiyorlardı. Resmedilmiş gerçek duyguları nasıl olur da yargılayabilir böyleleri? *Kara listelerindeki* yerini alması uzun sürmedi bu kitabın; yazarının adınıysa ağızlarına almaktan bile kaçındılar.

Gençken bazı düşünceler geçerken insanın aklından, bir anda yüzü kızarıverir; ruhunu sevgi sardığından saçma sapan işlere kalkışır, sonra da pişman olur ama oradakilerin önünde rezil olduğu için değil, o salondaki tek bir insanın gözünden düştüğü için kederlenir; yirmi altısında, başka birini seven bir kadına sırlıslıkla âşık olur ya da hatta (nadir rastlanan bu duruma ilk baskıda olduğu gibi yine *anlaşılmazlığa* düşeceğimi bildiğim halde, bir cesaret, yer veriyorum) sevdiğini zannettiği kadının bulunduğu salona girdiği o anda, kendisi hakkında ne düşündüğünü gözlerinden okumak için çırpınır durur, kendi *aşkını ilan edecek* bir bakışı nasıl atacağına ise bir türlü bilemez: İşte okurlarımda aradığım hatıralar bunlar. Pozitif düşünceleriyle meşgul olan birçoklarına anlaşılmaz gelen nadir, harikulade duyguların tasviri. Gözlerine daha açık görünebilmek adına daha ne yapabilirdim? Belki de elli kuruşluk bir zam ya da Kolombiya gümrüğünde bir tarife değişikliği.

Bu kitap, ardı ardına sıralanıp aşk tutkusunu oluşturan binbir çeşit duyguyu mantığın, matematiğin yolundan giderek olabildiğince yalın bir şekilde izah etmeye çalışıyor.

Koca bir karatahtaya tebeşirle çizilmiş karmakarışık bir geometrik şekil hayal edin: İşte bu! Bu geometrik şekli izah etmeye çalışacağım ama bunu yapabilmem için bir şey muhakkak şart; şekil, karatahtada çizilmiş *duruyor* olmalı. Onu kendim çizemem. Aşka dair roman olmayan bir kitap yazmayı bu kadar zor kılan da bu imkânsızlıktır. Okurun bu duygunun *felsefi tahlilini* ilgiyle takip edebilmesi için akıldan fazlasına ihtiyacı vardır: Aşkını görmüş olması gerekir. Peki insan bir tutkuyu nerede, nasıl görebilir?

İşte bu karanlığa bir ışık yakmayı asla başaramayacağım.

Aşk çoğu belli belirsiz nebulalardan, milyarlarca küçük yıldızın bir araya gelmesiyle oluşmuş *Samanyolu* denen o uçsuz bucaksız ışıltı yığına benzer. Kitapların sayfaları ardı ardına sıralanıp bu tutkuyu meydana getiren esrareniz dört yüz beş yüz küçük duyguyla doludur; lakin en kabalarına rastlarsınız kitaplarda, öyle ki gerçek olanları göremez, sahtelerini gerçek sanır bu kitaplar. Bu kitapların en iyileri, mesela *Nouvelle Héloïse*, Madam Cottin'in romanları, Matmazel Lespinasse'ın mektupları ya da *Manon Lescaut*, Fransa'da, aşk denen çiçeğin oldum olası gülünç düşmekten korktuğu ve *ulusal* tutkuların, kibrin yüzünden daha boy atmadan solup en görkemli haline kavuşacak kadar asla serpilemediği topraklarda yazılmışlardır.

Romanlardan ne öğrenebilirsiniz aşka dair? Şöhretinden sual olunmaz yüzlercesinde resmedilmiştir aşk dedikleri, fakat biri bile hissetmemişken resmettiğini zannettiği şeyi, nasıl izah etmesini beklersiniz onlardan bu çılgınlığı? Bir akis misali tekrar edeyim: “Bu çılgınlığı!”

Gözünü yeni açılmış bahtsız kadınlar, daha birkaç yıl önce aklınızı başınızdan alan, başkasına anlatmaya dahi cesaret edemediğiniz ama neredeyse şerefimize mal olacak olanları bir kez daha yaşamak ister miydiniz? Bu kitabı yeniden sizler için yazdım ve daha anlaşılır olmasına çabaladım. Okuduktan sonra bir daha sakın bahsetmeyin ondan, limon ağacından kitaplığınızda en arkadaki

kitapların da arkasına fırlatın; yerinizde olsam bazı sayfalarını hiç açmazdım bile.

Yalnızca bir bakışın bile bütün bir haftayı mutluluğa doyurmayaya yettiği bu çılgın duygulara oldum olası yabancı oldukları için, kendilerini filozof zanneden kusurlu varlıklar da bu kitabın bazı sayfalarını açmadan bırakacaklar. Yalnız onlar da değil; ömürlerinin son demlerini yaşayan bazıları yaşlandıkça, bir zamanlar bir kadına kur yapabilecek kadar alçalabilmiş, reddedilmenin utancını göze alabilmiş kadar baştan çıkmış olduklarını unutulabilir için kibirlerinden medet umacaklardır, bu kitaptan onlar da nefret edecekler. Fakat kendilerince sebeplerden ötürü –ama her biri öfkeden kudurmuş halde– bu eseri mahkûm eden onlarca akli başında insan arasında düştükleri gülünç duruma gülmeden geçemediğim bazıları vardır ki, onlar da bir yandan böyle gönül mevzularına düşecek kadar zayıf olmadıklarını iddia edip bir yandan da söz konusu olan bu zayıflıkların ayrıntılı bir izahından ibaret olan bu felsefi eserin doğruluğunu *a priori* yargılayabilecek kadar tecrübeli ve bilgili oldukları her hallerinden anlaşılabilir, kibirleri bile ikiyüzlü olan insanlardır.

Romantizmin izi bile kalmamış, bu ukalalar dünyasının bir parçası olmaktan müthiş bir keyif alan bu son derece ağırbaşlı insanlar, aşk adı verilen ruh hastalığının farklı evrelerini soğukkanlılıkla kalem almış olan yazarın bu felsefi eserinden ziyade, tutku damlaları serpilmiş bir romanı çok daha iyi anlayacaklardır. Bir roman onlara belki hitap edebilir fakat felsefi bir eser söz konusu olduğunda, müzede resimlerin altında yazılanları yanındakilere okutan körlerden farkı kalmaz bu ukalaların ama gelin görün ki yazara şöyle söylemekten de geri kalmazlar: “Eserinizin fazlasıyla anlaşılabilir olduğunu itiraf etmeniz gerekir beyefendi.” Peki ya bu insanlar iddia ettikleri kadar ileri görüşlü, saygın, akıllı insanlar iseler? Öyle olsa, şüphesiz bu zavallı yazar daha nazikçe hırpalanırdı. İlk baskının ardından yazarın başına gelenler bunun ispatıdır. Kibirlerinden deliye dönmüş bu akli başında insanlar tarafından kitabın birçok nüshası ateşe verildi. Hakaretlerinden bahsetmeyeceğim, o müthiş öfkelerine layık olmayanlarından bile; bu kitabın yazarı aşâğılık adamın tekiymiş, ahlaksızmış, yaranmaya çalışmış insan-

lara, tehlikeli bir adammış ve dahası. Monarşinin kasıp kavurduğu ülkelerde, bu sıfatların her biri, ahlaka dair söyleyecek sözü olan ve kitabını o günün Madam Dubarry'sine adamayı aklının ucundan bile geçirmeyen bir yazarın alabileceği mükâfatların en büyüğüdür. Edebiyat bir moda olmaktan çıksa ve yalnızca kim için yazılıyorsa onun ilgisini çekse, ne güzel olurdu! Cid zamanında, Corneille, Marquis de Danjeau'nun gözünde "*safın tekiydi*". Bugünlerde herkes Lamartine okumak için yaratılmış olduğunu zannediyor; yayıncı için ne mutlu; büyük şair için ne keder. Deha, muhatap bile olmaması gerekenlerle uğraşmak zorunda artık.

Bir Danıştay üyesi ya da bir pamuklu kumaş üreticisi ya da gözü açık bir bankacı binbir zahmetle, sıkı çalışarak, kendisine fayda ve itibar sağlayarak geçirdiği ömrünün asıl mükâfatını sevgi dolu hislerle değil, milyon franklarla alır. Yavaş yavaş taşa döner bu beyefendilerin yürekleri; müspet ve faydalı olmayanları görmez olur gözleri ve ruhları, boş zamana her şeyden çok ihtiyaç duyan ve insanı her türlü mantıklı, tutarlı girişimden alıkoyan bütün duygulara kapılarını sonuna kadar kapatır.

Bu önsözün yegâne amacı, bu kitabın, yalnızca, çılgınlıklara kapılabilecek kadar kendilerine vakit ayırabilen insanlar tarafından anlaşılabilir olduğunu haykırmaktır. Birçoklarıysa hakarete uğramış sayacaktır kendilerini; umarım bu satırdan sonrasını okumazlar.

Mayıs 1826

İKİNCİ ÖNSÖZ

Ne yazıyorsam belki yüz okur için yazıyorum ancak; bahtsız, sevgi dolu, çekici, ikiyüzlülükten de, *ahlak bekçiliğinden* de uzak olanların takdirini kazanmak istiyorum; tanıdıklarımın sayısıysa ikiye bile geçmiyor. Bir yazar olarak itibar kazanmak için yalan söyleyenler umurumda bile değiller. Değerli hanımefendiler, aşçılarının, mesela Massillon'un defterlerini ya da moda kılavuzlarının, mesela Madam Necker'in yazdıklarını okusunlar ki, itibar dağıtan pek saygıdeğer kadınlarla sohbet ederlerken bu mevzulardan eksik kalmassınlar. Ve hatırlatmak isterim, Fransa'da bu mertebeye yükselmenin yegâne yolu saçma sapan bir öğretinin alemdarı olmaktan geçer.

Bu kitabı okumak isteyenlere soracağım şudur: Aşk derdine kapılıp ömrünüzün altı ayını acılar içinde geçirdiniz mi hiç?

Eğer hayatınız boyunca, bir davayı kaybetmekten, son seçimlerde mecliste yer bulamamaktan ya da geçen mevsim Aix kaplıcalarında akıllıca davranamamış olmaktan öteye geçen bir mutsuzluğu yaşamadıysa ruhunuz, yersiz sorularına bir yenisini daha ekleyeceğim ve okurunu düşünmeye zorlayan şu küstah kitaplardan birini okuyup okumadığınızı soracağım: J.-J. Rousseau'nun *Émilie*'sini mesela ya da Montaigne'in altı ciltlik denemelerini. Çünkü güçlü ruhların âcizliğinin kederini tatmadıysanız, tabiata aykırı da olsa okurken düşünmeyi alışkanlık haline getirmediyseniz hiç, bu kitabın yazarından nefret edeceğinize şüphe yoktur; zira Matmazel de Lespinasse'in yakından tanıdığı ama sizin bihaber yaşayıp gittiğiniz eşsiz bir mutluluğun var olduğunu iddia edecektir bu kitabın yazarı.